

KOMUNIKAČNÍ SYSTÉMY SE SYMBOLY

Piktogramy a spol. ☺
Osnova k prezentaci – další zdroje a informace budou doplněny ve výuce

Osnova

- Úvod – k implementaci AAK
- 1. Piktogramy....symboly.....
- 2. Cílová skupina uživatelů
- 3. Adaptace symbolů dle potřeby uživatele
- 4. Postup při osvojování
- 5. Možnosti využití
- 6. Komunikační deníky
- 7. Komunikační tabulky
- 8. Další možnosti uspořádání
- Shrnutí

Loncke (2014) uvádí faktory spojené s implementací AAK, s nimiž musí všichni participující počítat:

- osvojování nových dovedností (zvládnání znaků, ovládnání technické pomůcky);
- osvojování pragmatických dovedností – trpělivost, rovnováha mezi očním kontaktem s komunikačním partnerem a sledováním komunikační pomůcky
- orientace v systému/organizaci komunikační pomůcky (např. uložení přednastavených zpráv);
- posilování vizuální a prostorové orientace a zapamatování sekvencí sdělení při jejich kódování;
- využití systémů AAK/pomůcek může u budoucího uživatele i participujících vyvolat ambivalentní pocity a úvahy o sociální akceptaci, sociální stigmatizaci
- prostřednictvím AAK ale uživatel získává nezávislost.

1. SYMBOLY

Piktogramy

- Obvyklá forma předávání instrukcí
- Příkazy, varování, usnadnění orientace
- Funkční i bez vazby na jazyk

Výhoda piktogramů/symbolů

- Sdělení pocitů a potřeb
- Zvýšení kognitivních možností
- Pomoc při rozhodování
- Zapojení do konverzace
- ZMĚNA ROLE:

Pasivní posluchač

aktivní účastník

2. CÍLOVÁ SKUPINA UŽIVATELŮ

+ využití piktogramů v komunikaci

Cílová skupina uživatelů

- Osoby s mentálním postižením
- Osoby s PAS
- Osoby s tělesným postižením
- Osoby se získaným postižením, NKS

Využití piktogramů

I.

- Využití piktogramů pro podporu porozumění
- Využití piktogramů pro vlastní vyjádření

Využití piktogramů

II.

- Využití piktogramů jako částečné opory v produkci a porozumění sdělení

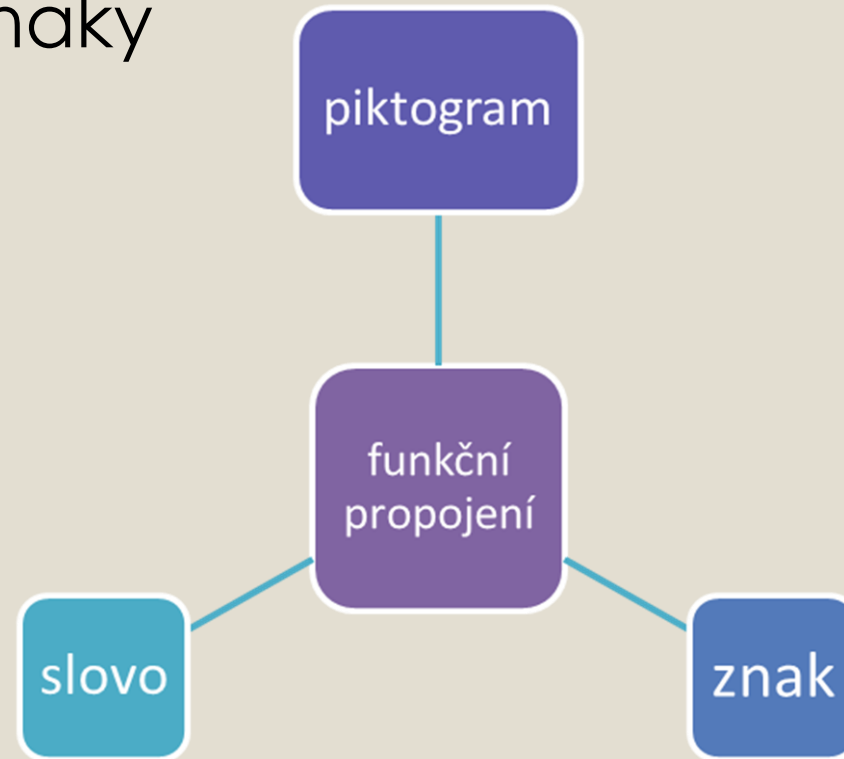
Využití piktogramů

III.

- Využití piktogramů jako částečné opory při dobrém porozumění mluvené řeči

Propojení s dalšími formami komunikace

- V kombinaci s mluvenou řečí
- V kombinaci s manuálními znaky

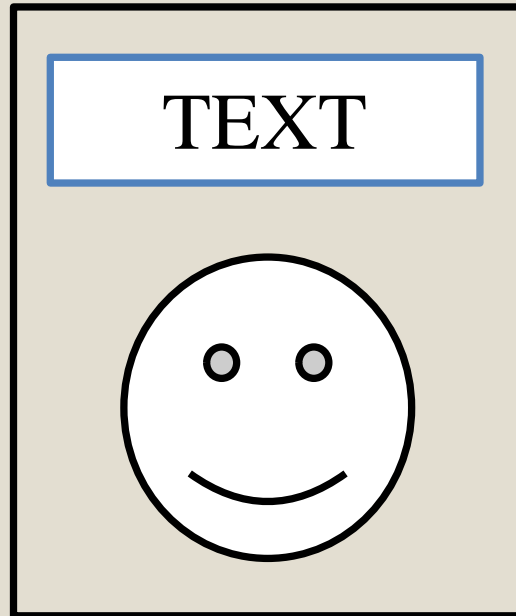

3. ADAPTACE SYMBOLŮ DLE POTŘEBY UŽIVATELE

Vizuální podoba

- Charakter a velikost obrazového materiálu – postupné úpravy
- Využití nejmenších možných symbolů – rozsah slovní zásoby
- Motorické možnosti klienta
- Percepční možnosti klienta

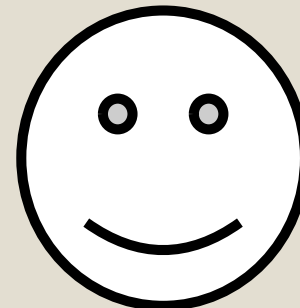
TEXT

TEXT

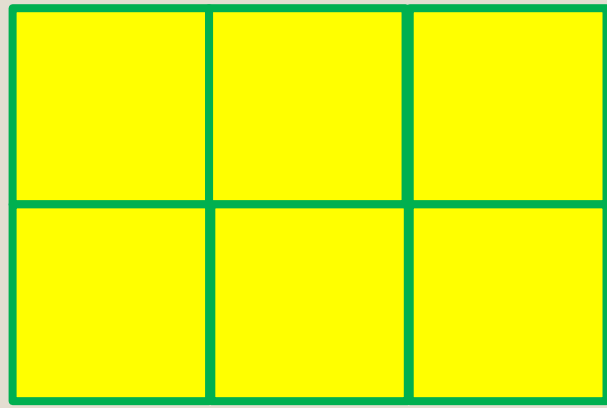
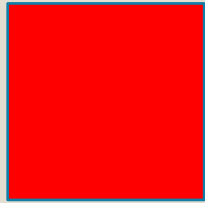
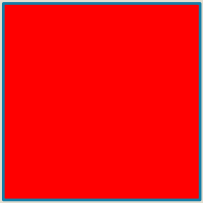
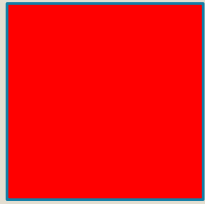
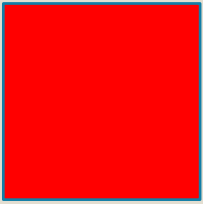
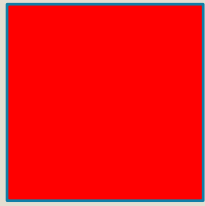
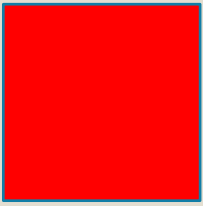

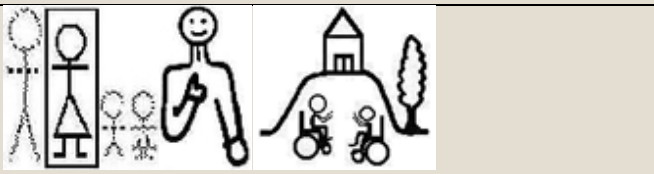

TEXT

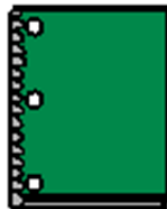
Velikost piktogramů

- Závisí na ostrosti zraku klienta
- Schopnost vnímat a schopnost ukazovat
- Využití nejmenších možných piktogramů – získání více prostoru pro další
- Postupná úprava velikosti – dle možností klienta
- Rozdělení mezerami/bez mezer

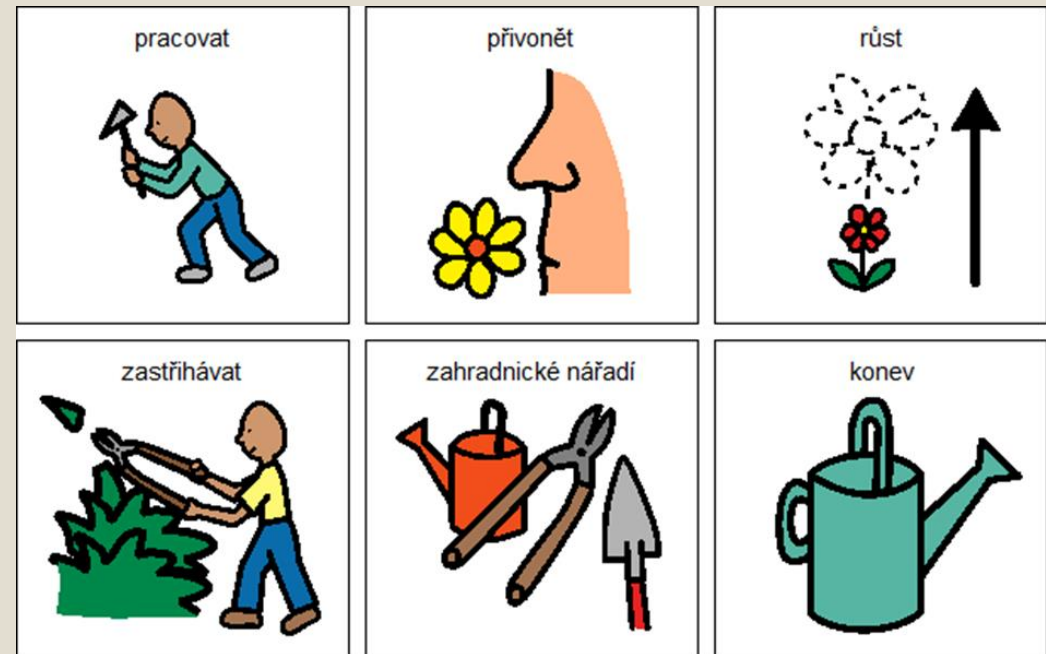
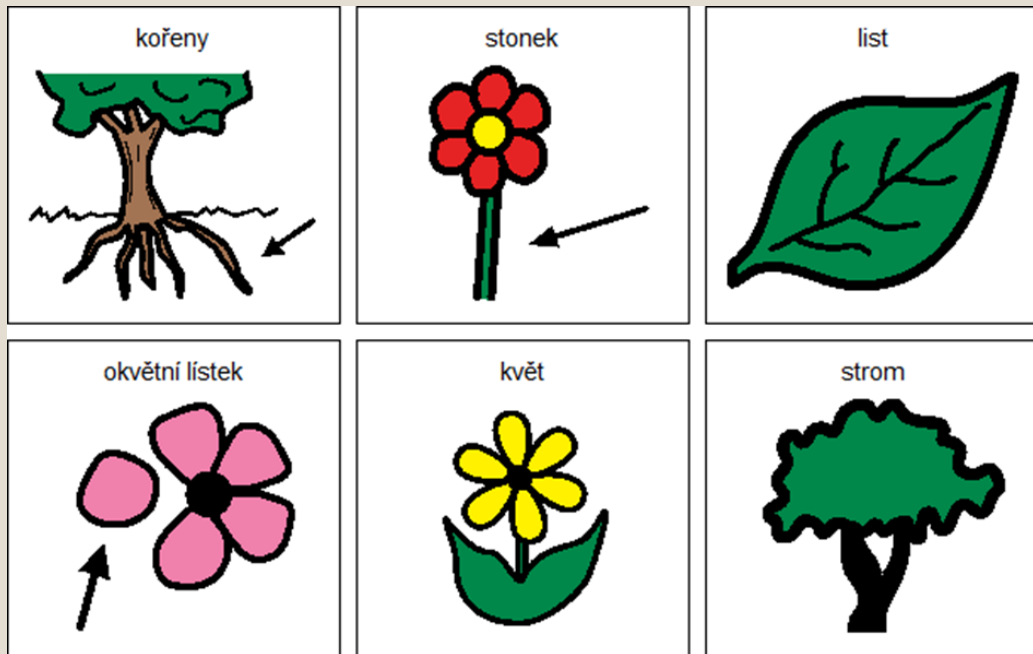

<p>Symboly PCS</p>	
<p>Symboly Grach-Bailly</p>	
<p>Symboly Pick and Stick</p>	
<p>Symboly Parler Picto</p>	
<p>Symboly Makaton</p>	
<p>Symboly Axelia</p>	
<p>Symboly Sclera</p>	

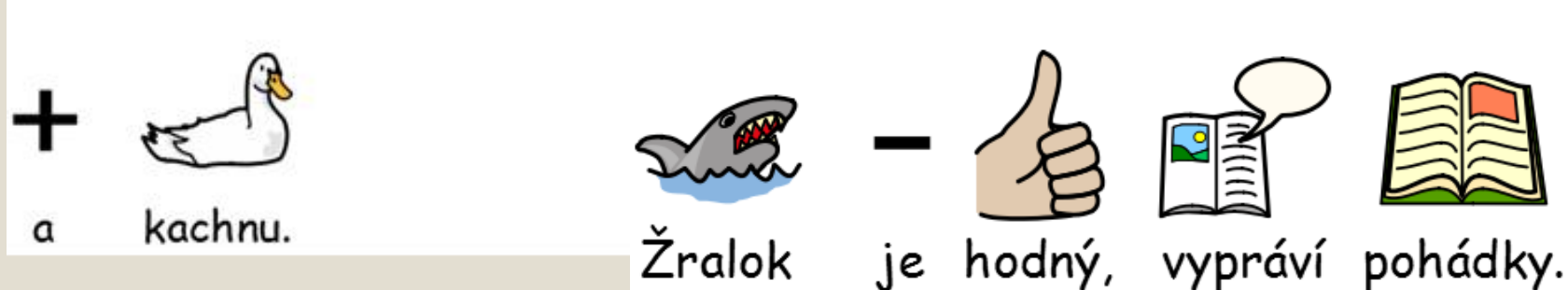
Symboly PCS

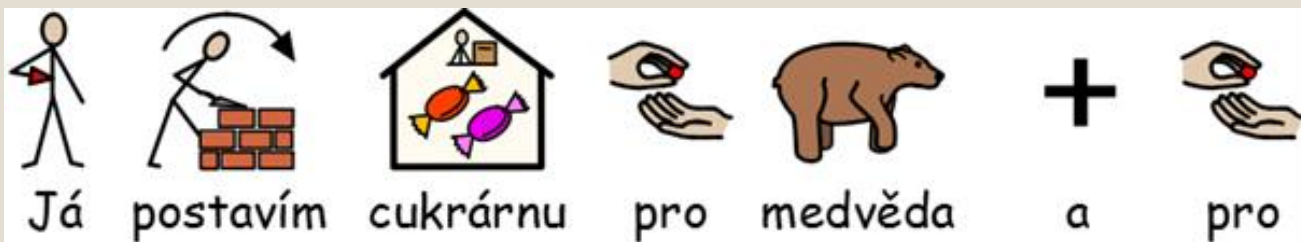
<p>taška</p> 	<p>učebnice</p> 	<p>pracovní sešit</p> 	<p>tužka</p> 	<p>pero</p>
<p>pero a papír</p> 	<p>pastelky</p> 	<p>lepidlo</p> 	<p>nůžky</p> 	<p>modelína</p>
<p>písmena</p> <p>Aa Bb Cc Dd Ee Ff</p>	<p>barvy</p> 	<p>čtení</p> 	<p>psaní</p> 	<p>sešit</p>

Symbols PCS

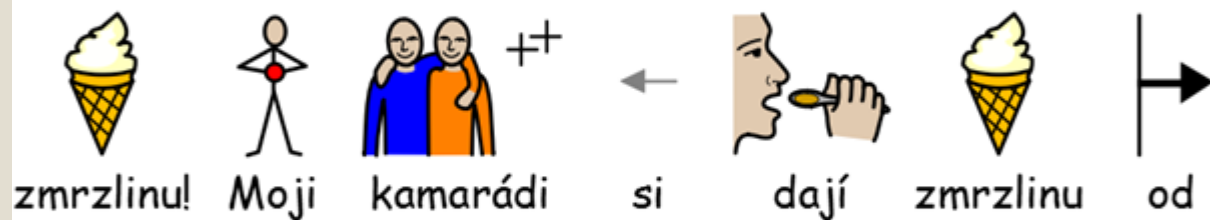
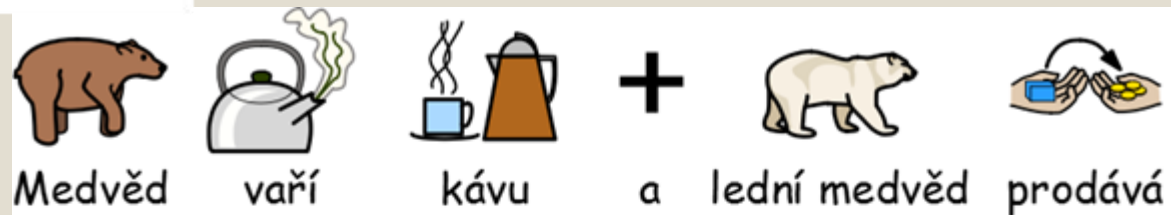

Symbols Widgit (symwriter)

ledního medvěda.

ledního medvěda.

+ +
A ostatní zvířata? Gorila a orel hlídají zoo,

+
klokan nosí dopisy, sova telefonuje a radí,

+
mýval myje a uklízí klece. chameleon prodává

+
vstupenky a želva prodává pohlednice.

- +
V zoo je i ošetřovatel a veterinář.

V neděli chodí na návštěvu zoo moje

+ ++ ←
rodina a kamarádi, moje zoo se jim líbí.

Fixování piktogramů

- Magnety
- Suché zipy
- Lepicí lišty
- Lepicí pásky

4. POSTUP PŘI OSVOJOVÁNÍ

Postup při osvojování

- Volba témat a činností – MOTIVACE!
 - Tempo dle potřeb klienta – fixace a průběžné opakování
 - Cíl - praktické využívání již osvojených a fixovaných piktogramů,
 - snaha zvládnout velké množství piktogramů – není efektivní
-
- Plán + pomoc okolí – příležitost ke komunikaci – využití pomůcky

Přípravná fáze

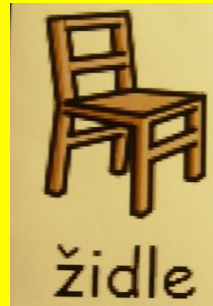
- Seznamování s obrázky a fotografiemi – propojování s realitou
- „ukazování“ – navození „symbolové“ komunikace
- Řízená situace x přirozená komunikační situace
- Nabídka možností
- Nácvič žádosti
- Nácvič odmítnutí
- Sdělování zážitku
- Výběr aktivit – související slovní zásoba – jádrová + tematická slovní zásoba

Doporučený postup výuky piktoqramů

- Reálný předmět
- Reálný předmět + obrázek nebo fotografie
- Různé obrázky se stejným obsahem

Doporučený postup výuky piktogramů

- Situační obrázky + daný obrázek (přiřadit do situace)
- Obrázek + piktogram
- Piktogram + piktogram

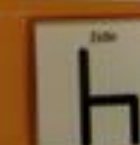

Doporučený postup výuky piktogramů

- Situační obrázek + piktogram
- Pracovní listy s piktogramy
- Skládání rozstříhaných piktogramů

- Sestavování vět
- Sestavování tabulek a deníků

kartáček a pasta

hřeben

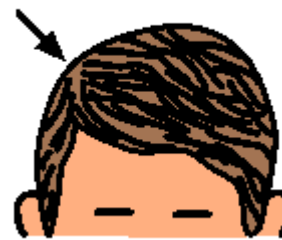
čepice

hlava

vlasy

boty

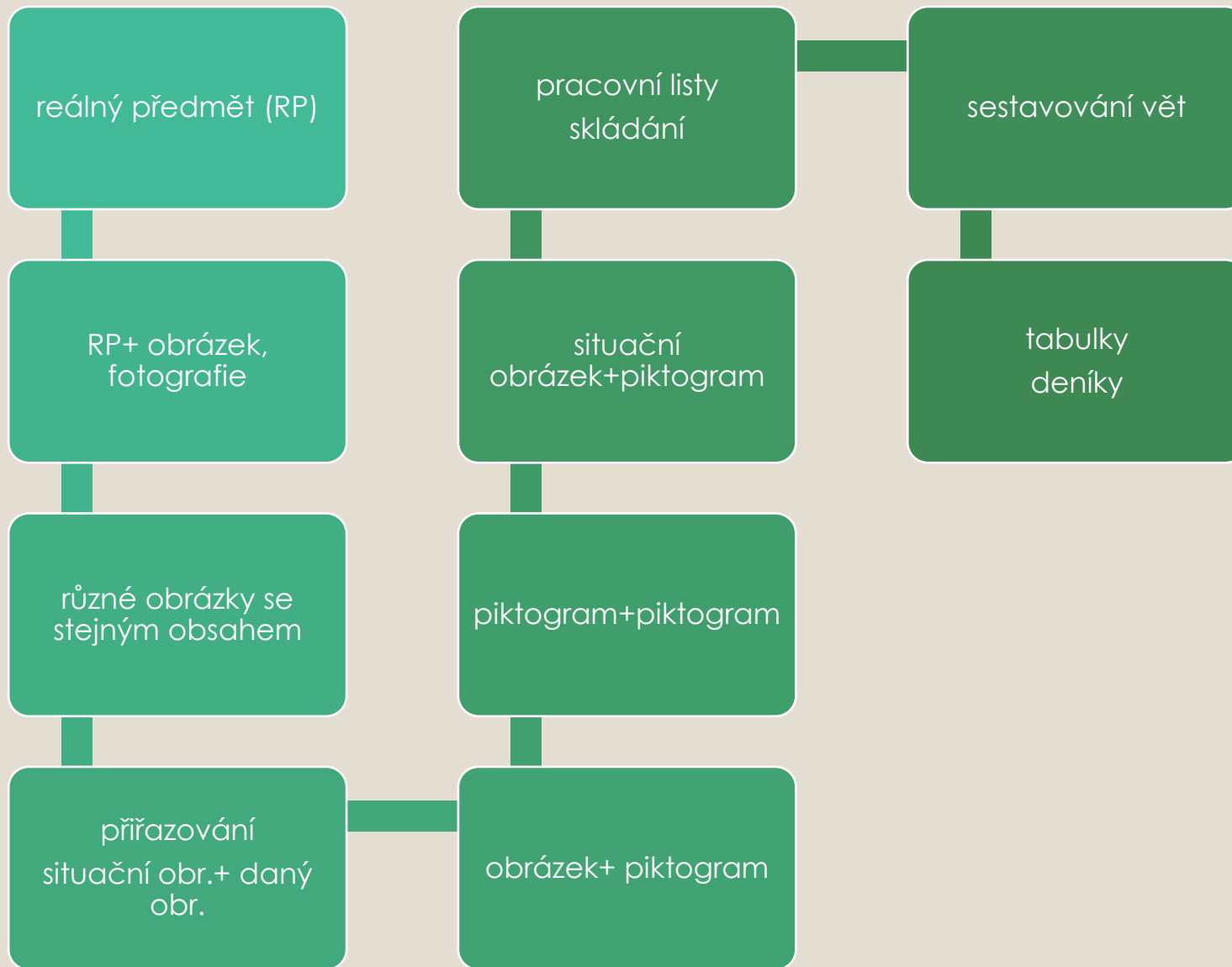

nohy

zuby

5. MOŽNOSTI VYUŽITÍ

V KOMUNIKACI I V PRAKTICKÉM ŽIVOTĚ☺

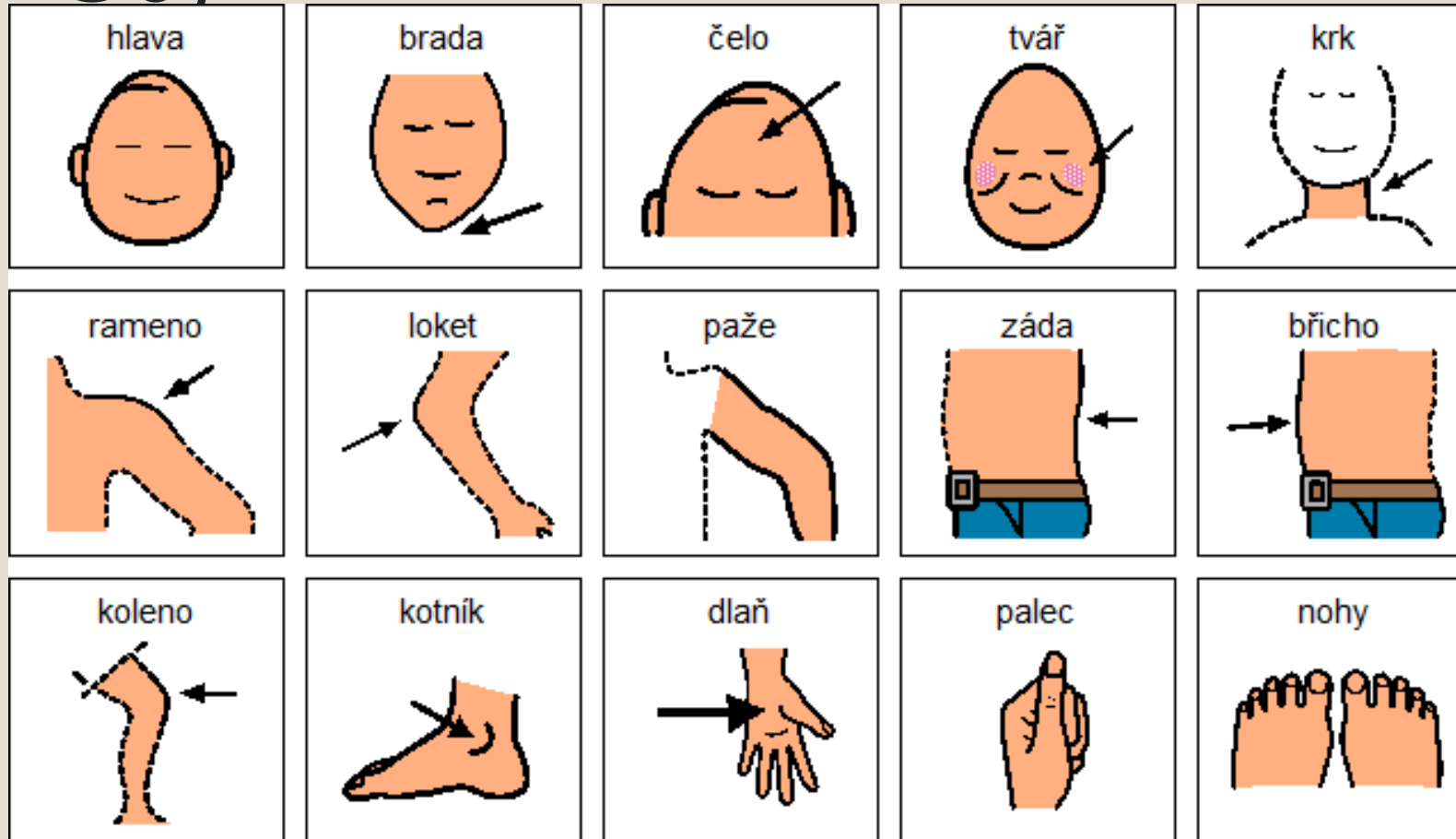
Využití

- Produkce sdělení
- Porozumění sdělení
- Zprostředkování dalších informací
- Pochopení struktury prostředí
- Sled činností v čase
- Stavba věty
- Seznámení s abstraktními pojmy
- Podpora při výběru
- Sociální čtení

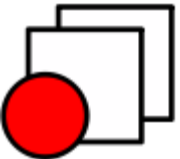
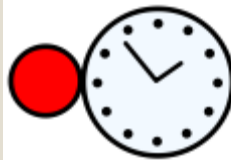
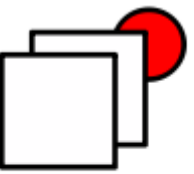

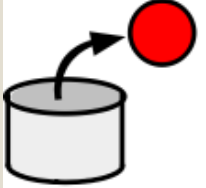
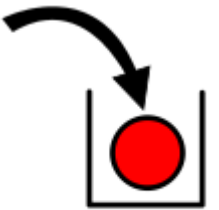
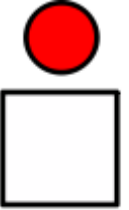
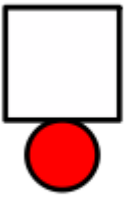
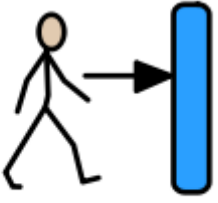
Orientace v čase (PCS)

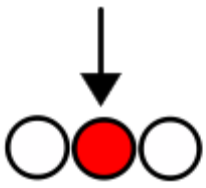

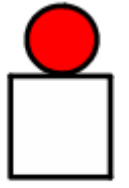

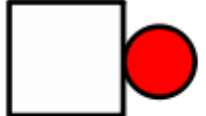
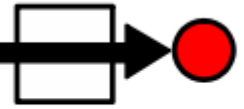

Orientace v tělesném schématu (PCS)

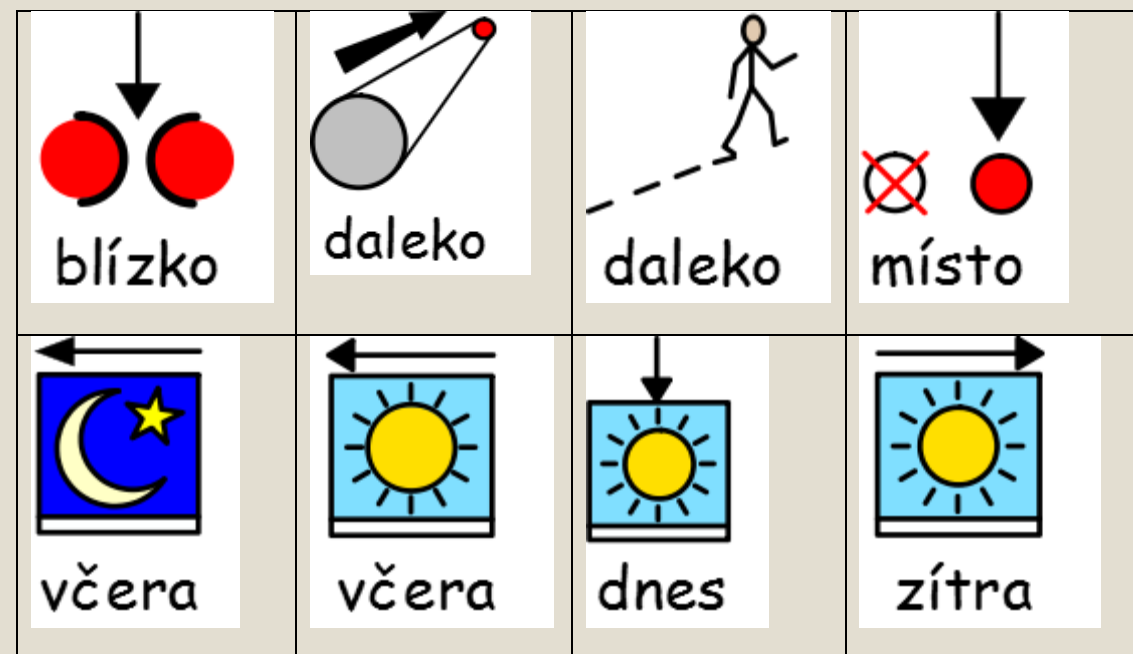
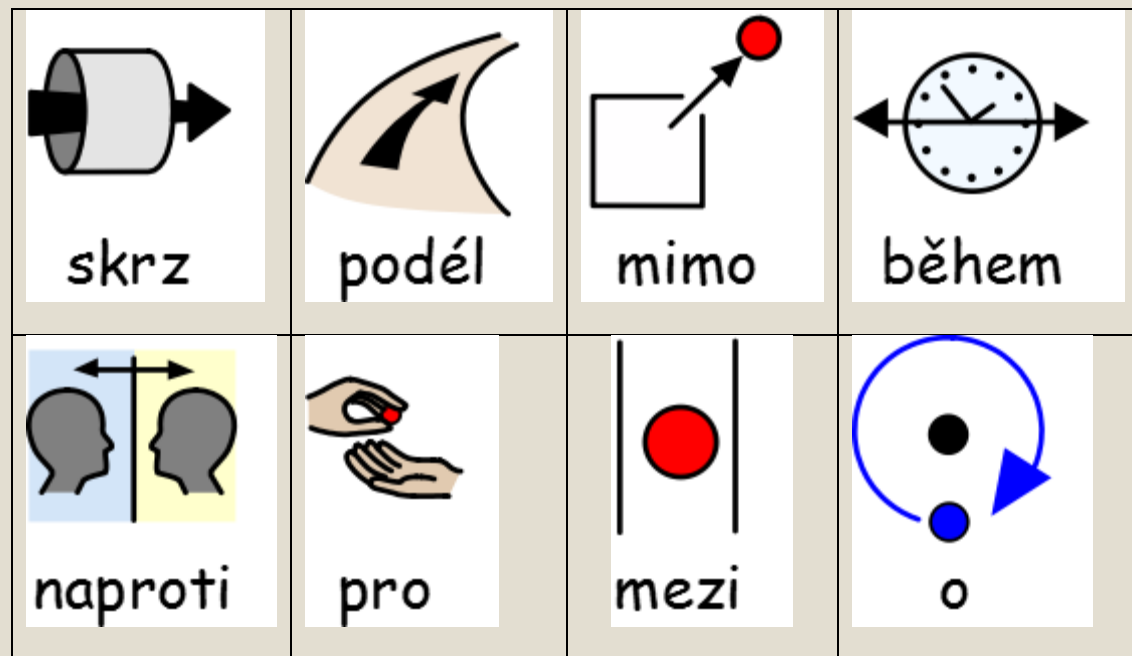

VIZUALIZACE PŘEDLOŽEK (Widgit)

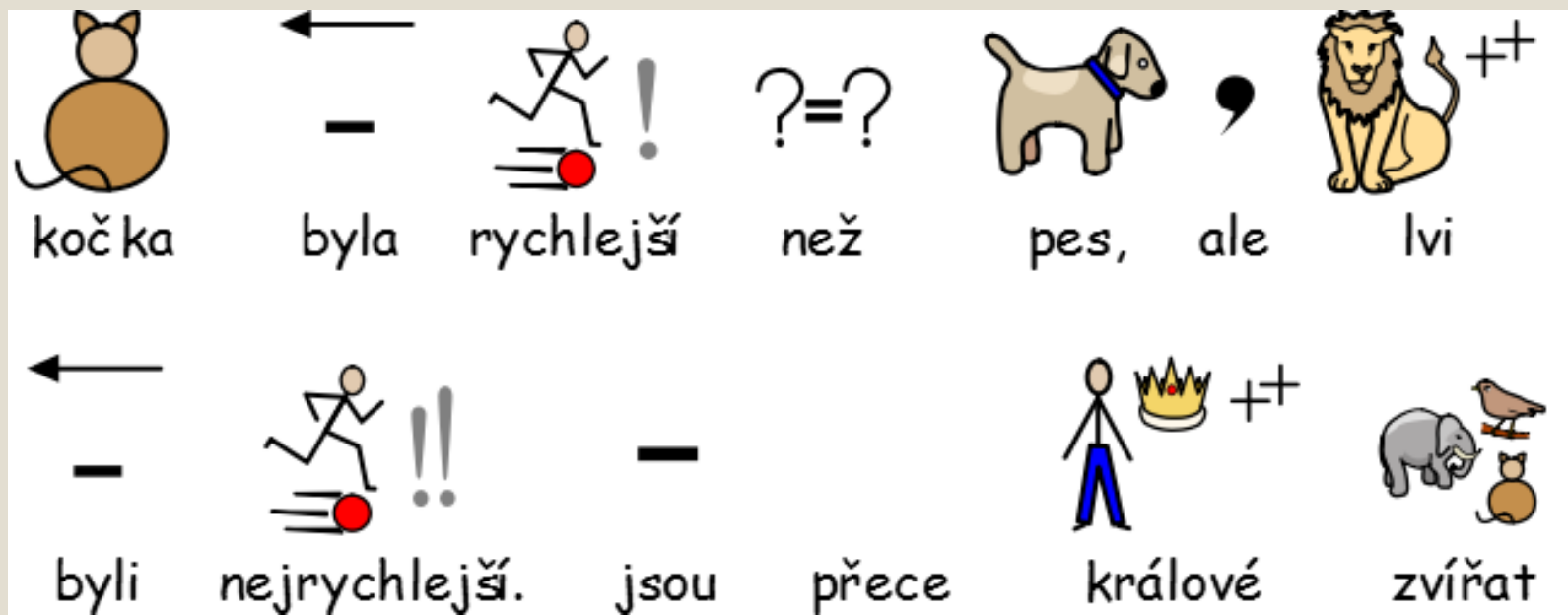
 v	 u	 před	 před
 za	 za	 vedle	 z
 do	 nad	 pod	 k

 uprostřed	 uprostřed	 vpravo	 vlevo
 po	 po	 po	 na
 s	 bez	 při	 skrz

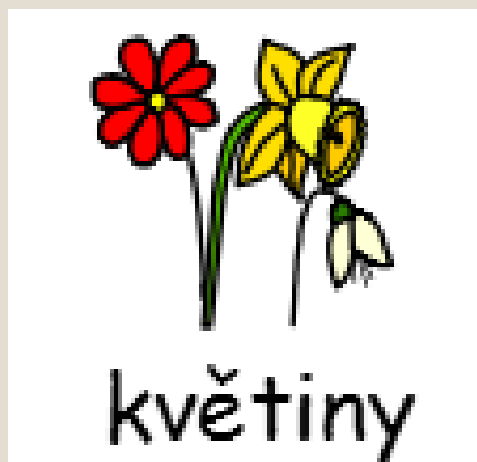
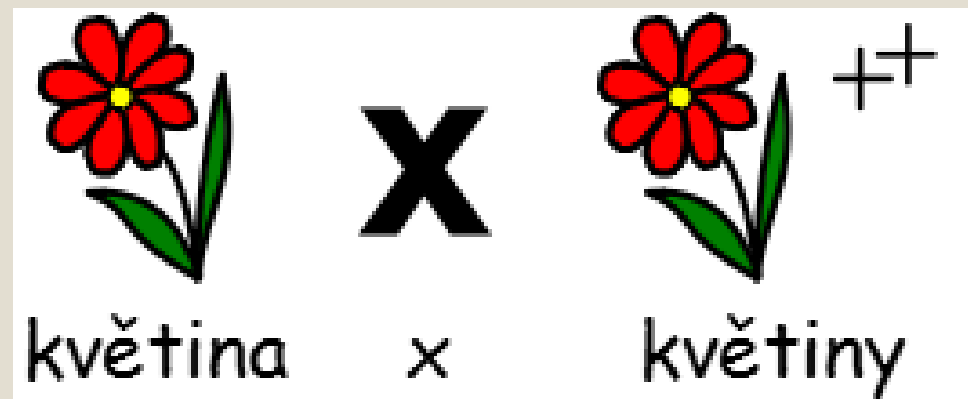
VIZUALIZACE PŘEDLOŽEK, PŘÍSLOVCÍ...

kvalifikátory

vysvětlení gramatických kategorií

Let's Build A Snowman

Let's Build A Snowman

By Lisa Kurin

Help Me Open

Help me

the

Where dose it hurt

headache

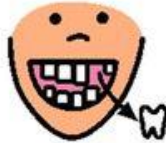
sore throat

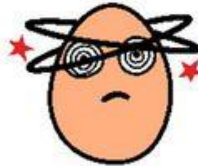
stomach ache

tooth ache

dizzy

feel sick

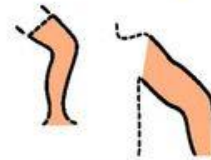
ear ache

mouth

arm or leg

Feelings			
happy 	loving 	content 	excited
safe 	proud 	confident 	interested
special 	silly 	jealous 	sad
mad 	afraid 	bored 	embarrassed
frustrated 	worried 	grumpy 	disappointed

The Flash Characters © DC Comics. All Rights Reserved. The Flash is a trademark of DC Comics. All Rights Reserved.

I'm feeling...			
 Calm	 Happy	 Silly	 Relaxed
 Nervous	 Annoyed	 Sad	 Shy
 Surprised	 Hungry	 Angry	 Confused
 Sleepy	 Sick	 Hurt	 Hot

Další uspořádání piktoqramů

- Uspořádání do sloupců

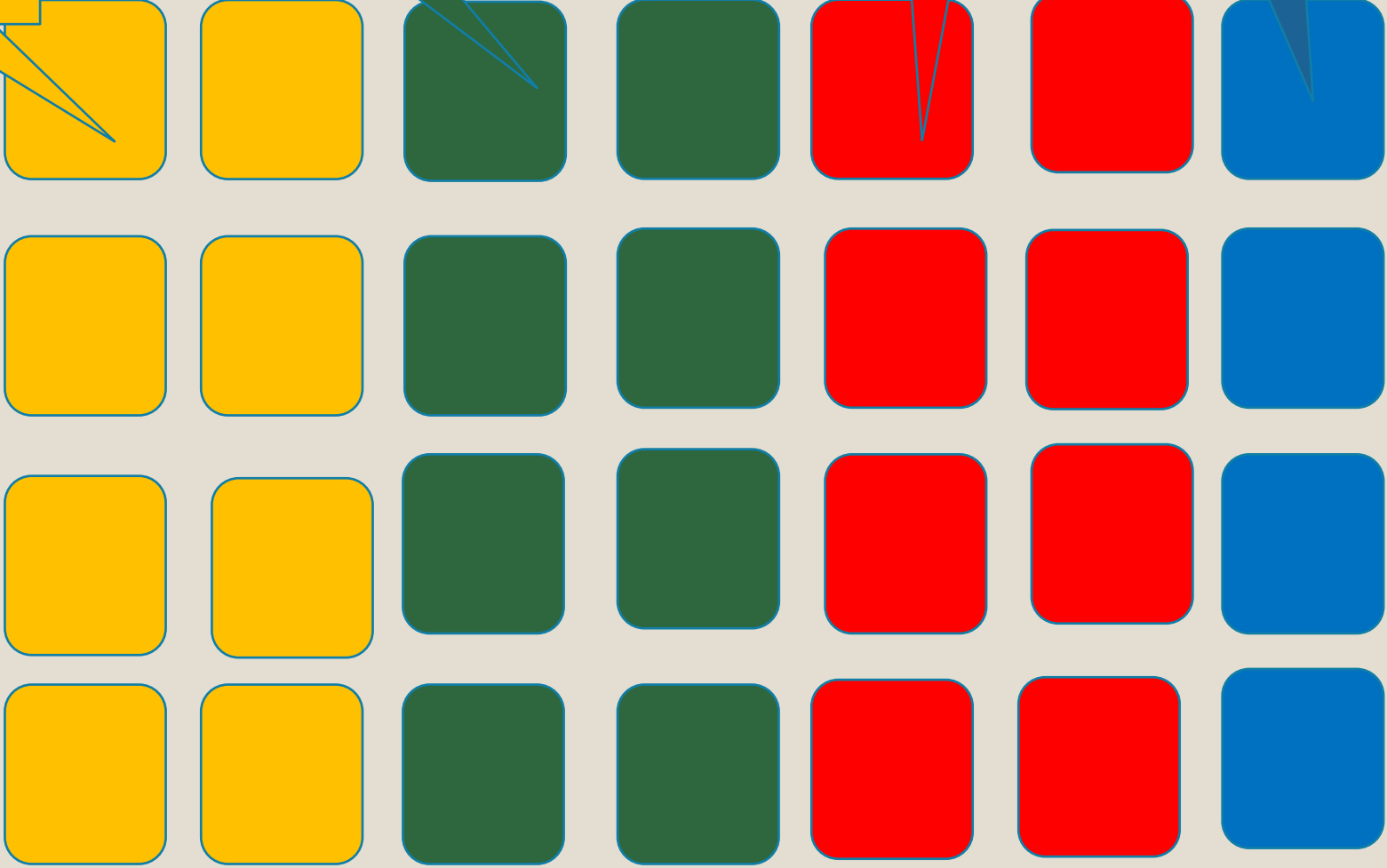
Přídavné jméno	podstatné jméno	sloveso	předmět
přívlastek	podmět	přísudek	

PŘÍVLASTEK

PODMĚT

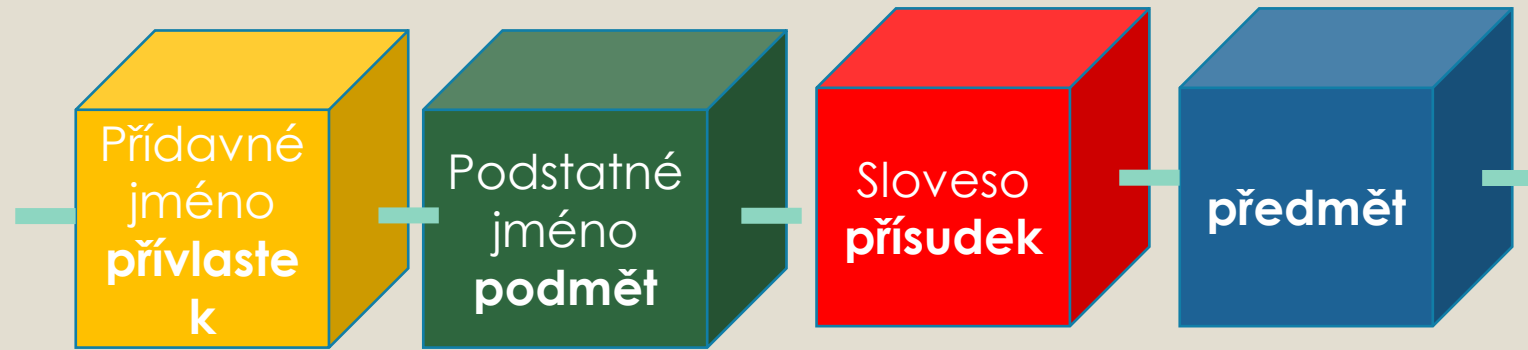
PŘÍSUDEK

PŘEDMĚT

KOMUNIKAČNÍ KOSTKY

- VĚTNÉ SCHÉMA

Komunikační kostky

- základní větné schéma
- vytváření jednoduchých i rozvitých vět

- otáčení – vytváření vět
- skládání vět dle diktátu
- skládání vět dle obrázku
- složená věta – vyhledání odpovídajícího obrázku
- sestavení cvičné tabulky - sloupce

Komunikační kostky

Úprava třídy, školy

- Nástěnka s piktogramy, které se právě probírají
- Znáznornění rozvrhu během týdne
- Umístění piktogramů na nábytek a další zařízení ve třídě

6. KOMUNIKAČNÍ DENÍKY

Sestavování deníku

- Schématické uspořádání – bibliografie
- Sestavování dle kategorií – taxonomie
- Abecední uspořádání
- Sémanticko-syntaktické uspořádání
- Dle četnosti užívaných pojmů

Uspořádání dle kategorií

- Úvodní strana – tabulka témat
- Rodina, fotografie z rodiny, povolání..
- Kamarádi z bydliště, školy..
- Zaměstnanci školy, fotografie ze školy
- Domov, místnosti, zařízení bytu
- Jídlo, příprava jídla
- Aktivity – hry, hračky, televize, hudba, činnosti během dne, hodiny

Uspořádání dle kategorií

- Kalendář na týden, rozvrh, barevně odlišené dny
- Části těla
- Polohy – stát, sedět, ležet
- Hygiena, toaleta, specifické pomůcky
- Oblečení
- Město – ulice, dopravní prostředky, obchody
- Příroda
- Roční období a svátky
- Předložky, přídavná jména, příslovce apod.

?	1	2	turn	the	help	make
?	you	it	can	do	get	read
?	he	she	turn	go	give	put

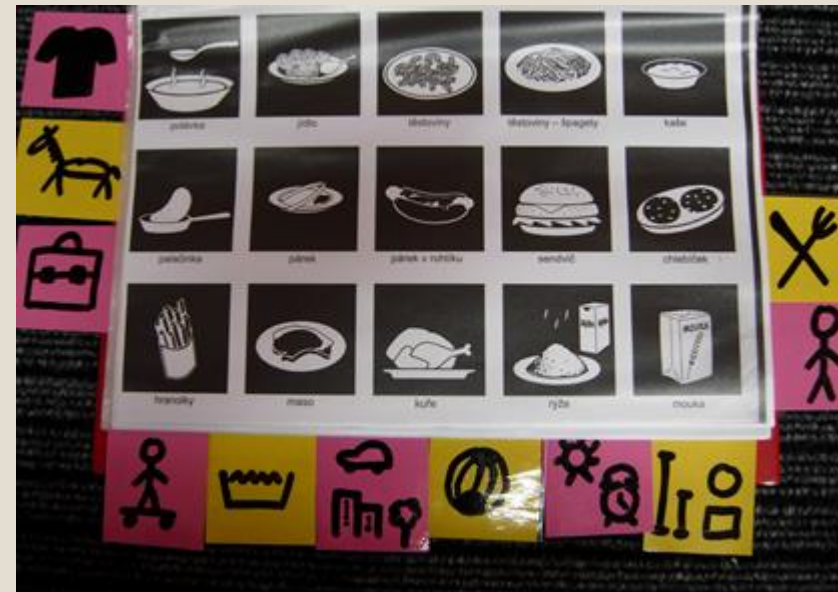
eat	up	in	back	more	around
have	on	off	take	out	make
look	up	down	for	and	OK

Annie	Barney	Wizard of Oz	Wiggles
Sesame Street	Lion King		
cartoons			

watch	movie	television	funny
choose	sit with me	popcorn	don't like
turn it down	turn it up	box drink	again

OVER

Kom. deník – taxonomické uspořádání

brother	sister
father	mother
children	love

brother	hate
live	see
no symbol	bathroom

teacher	color	trace	smell
teacher's aide	finger-paint	copy	mold
boy	paint	hang up	bake
girl	draw	give	spread
family	sketch	pass-out papers	fill
pets	cut	throw away	mix
Wash!	paste	glue	roll

blue	black	charcoal	please
red	pink	construction paper	I need help
green	white	paper	more
yellow	art	pottery	finished
orange	markers	bowl	disappointed
purple	crayons	bulletin board	looks good
brown	colored pencils	sard	so-so

happy	oh
sad	what
mad	where
frustrated	when
excited	why

how
how many
how much

Komunikační deník s abecedním uspořádáním

Deník se schematickým uspořádáním

- KNIHA, V NÍŽ JE UŽIVATEL HLAVNÍM HRDINOU
- slovní zásoba, doplněná o fotografie, obrázky i reálné předměty
- klíčové události, aktivity v běžném životě uživatele, zážitky (výlet, návštěva apod.)
- uspořádání deníku umožňuje posílení orientace v časovém schématu
- soubor témat ke konverzaci

hrad

král

královna

princ

princezna

historický nábytek

koberec

obraz

váza

jabloň

lavička

hrušeň

házet míček

kost

házet klacek

pes

br

Ve středu chodím do plavání.

Ve čtvrtek chodím do keramiky.

učitelka

kamarádi

asistent
abc ABC
2 x 3 1 + 4

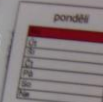

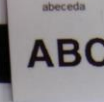
logoped

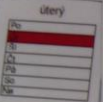
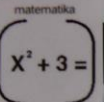

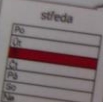

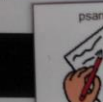
 ve škole se učíme podle rozvrhu.

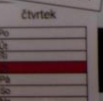

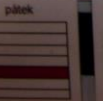

 máme i přestávky na odpočinek a svačinu.

pondělí výtvarná výchova kreslení abeceda

úterý matematika keramika

středa čtení psaní

čtvrtek plavání

pátek počítačová výuka

 Babička a dědeček bydlí ve vesnici, která se

 jmenuje Lhota. Není to daleko.

dědeček babička zahrada dům

Informace pro okolí

- Informace prostřednictvím krátké poznámky
- „mohu s vámi mluvit tak, že budu ukazovat prstem na obrázky“
- Obrázek + text
- Úprava textu

- Rozvoj globálního čtení

Barevné označování piktogramů

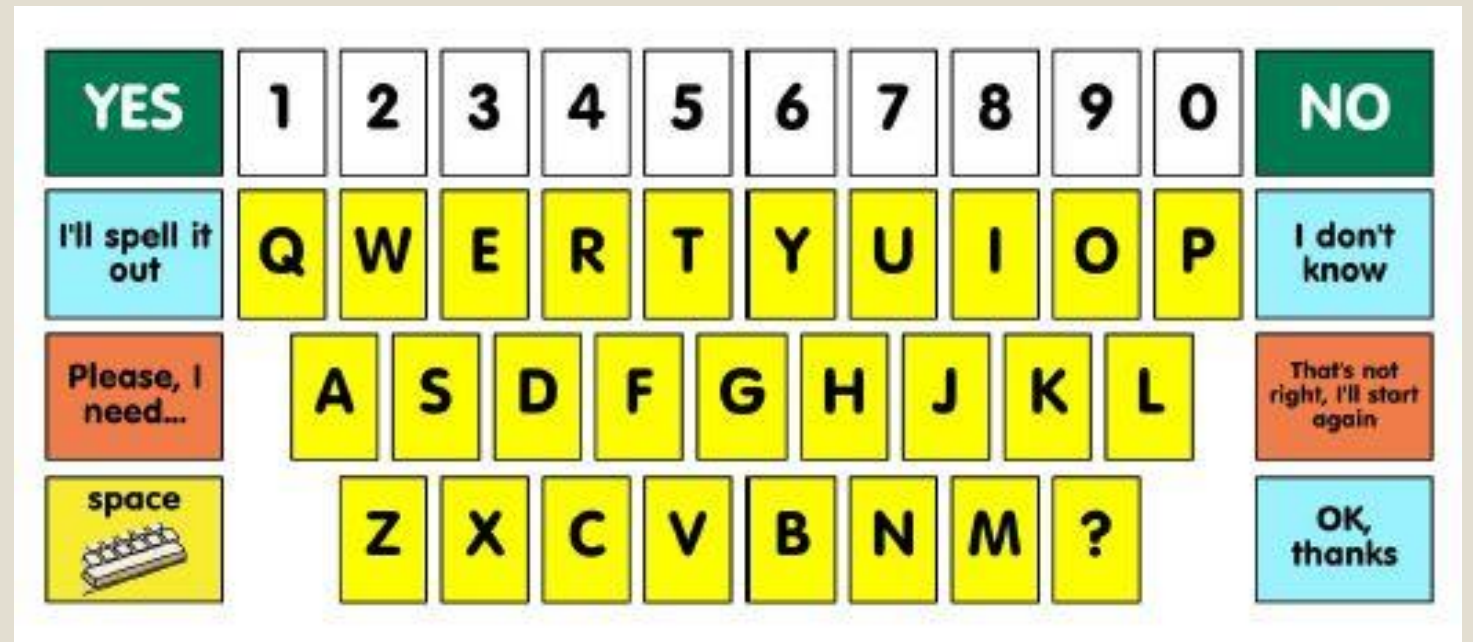
- Bílá – časové a funkční piktogramy (číslice, roční období...)
- Žlutá: piktogramy osob a zájmen
- Modrá: piktogramy zvířat
- Zelená: piktogramy činností – slovesa
- Červená: piktogramy podstatných jmen
- Růžová: piktogramy speciálních funkcí
- Mnohobarevné: piktogramy vztahující se více než k jedné barevné kategorii

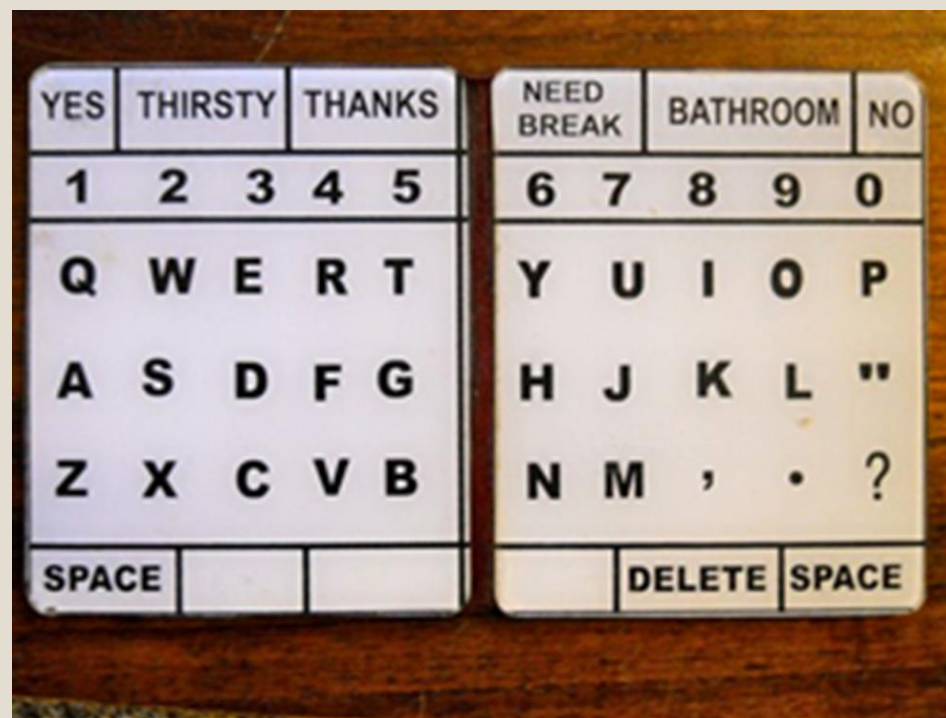
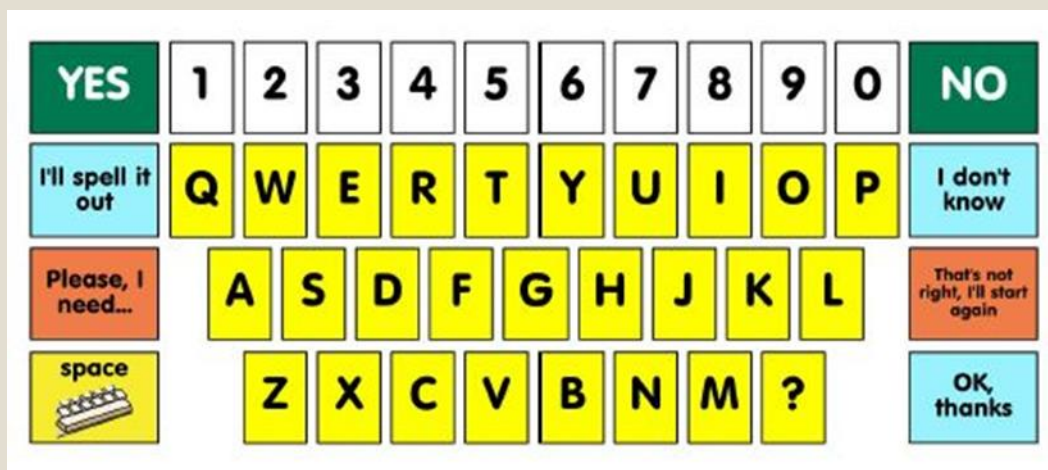

7. KOMUNIKAČNÍ TABULKY

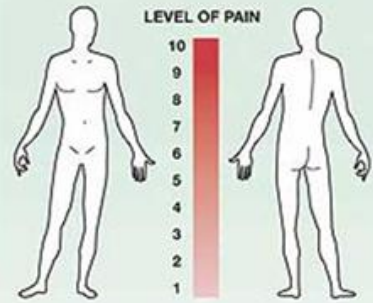
Komunikační tabulky

- Patří mezi nejčastěji využívané komunikační pomůcky
- Reálné předměty
- Obrázky
- Piktogramy
- Symboly
- Písmena
- Slova a věty

PAIN CHART

how am I doing?	what day /time?	what is happening?	when is tube coming out?
IV	remove restraints	exercise	massage
leave me alone	don't leave	come back later	prayer
bathroom	cool cloth	pillow	glasses
wash face	shampoo	comb/brush	teeth brushed

dull	sharp	radiating
------	-------	-----------

I WANT PAIN MEDICINE

shot	one pill	two pills
------	----------	-----------

I AM

short of breath	in pain	choking	feeling sick
hungry/thirsty	cold/hot	tired	dizzy
angry	afraid	frustrated	sad

I WANT

to be suctioned	lip moistened	water	to be comforted	to sleep
tv/video/dvd	call light /remote	it quiet	lights off/on	to go home
to sit up	to lie down	to turn left/right	head of bed up/down	get out of bed

I WANT TO SEE

doctor	nurse	family	chaplain
--------	-------	--------	----------

A	B	C	D	E	F	G	H	I	1	2	3	Thank You
J	K	L	M	N	O	P	Q	R	4	5	6	I Love You
S	T	U	V	W	X	Y	Z	.	7	8	9	♥
'	,	?	!	SPACE	+	0	-					

no	yes	STOP	pen/paper
----	-----	------	-----------

For infection control purposes, please do not reuse this board between patients.

EZ PICTURE BOARD BY VIDATAK
AN INNOVATION IN PATIENT COMMUNICATION

VIDATAK
EZ BOARD

APPAREIL DE COM-
LUNETTES KIKOZ
TABLE/TABLETTE

MONTER
DESCENDRE
REDRESSER
RETOURNER

1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
B	C	D	F	G	H	J	K	L	M
N	P	Q	R	S	T	V	W	X	Y
Z	A	E	I	O	U	.	,	!	?
OUI	'	É	È	Ç	À	€	NON		
ÇA VA	ESPACE						ÇA NE VA PAS		
D'ACCORD	VOUS NE M'AVEZ PAS COMPRIS(E)						PAS D'ACCORD		

FROID	BEN	CHAUD
HAUT	GRAND	LOIN
TROP	PAS	VITE
MOINS	OK	PLUS
DOUCEMENT	BEAUCOUP	
BAS	PETIT	PRÈS

NE / N'
NE...PAS

VEUX (t)
vouloir

PEUX (t)
pouvoir

AI
avoir

SUIS
être

FATIGUÉ (E)
CONTENT (E)
EN FORME
EN COLÈRE
INQUIÉT (E)

BONJOUR,
ÇA VA ?
AU REVOIR
SVP
MERCİ
NON MERCI

JE / J'
TU
IL / ELLE
NOUS
VOUS
ILS / ELLES

LE
LA
LES
DANS
DU
AU

MON	TON	SON	NOTRE	VOTRE	LEUR
MA	TA	SA	NOS	VOS	LEURS
MES	TES	SES			

C'EST CE QUI CE QUE

QUEL(LE)
POURQUOI
COMMENT

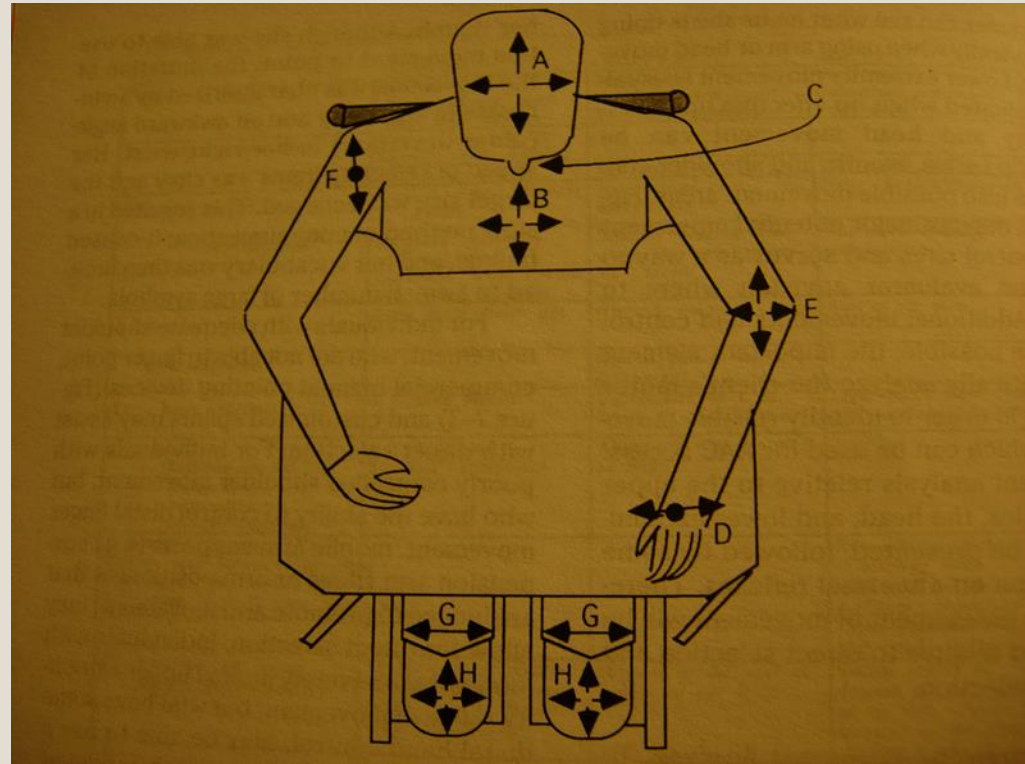
QUI
QUAND
OÙ

Specifické techniky ukazování

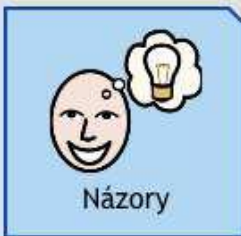
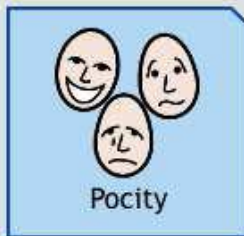
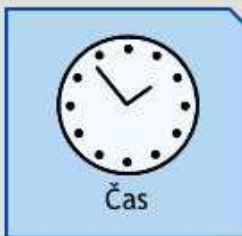
- Prstem
- Nosem
- Bradou
- Pěstí
- Nohou
- Ukazovátka – hlavové, ústní
- Laserový pointer

Hotovo

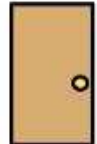

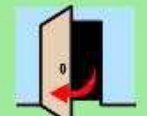

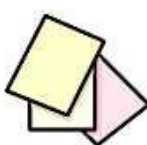
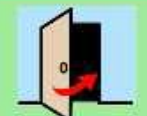

Hotovo

 zpět	Tvorba věty	Dal bych si šunku salát víno				 smazat slovo	 smazat vše
 Chtěl bych	 pití	 vodu	 pivo	 víno	 čaj	 Jídlo	
 Mám rád	 Přichíte a ovoce	 mátový	 kávu	 café latté	 kávu se šlehačkou	 Chut'	
 Nemám rád	 víc	 s cukrem	 limonádu	 šťávu	 džus	 Děkuji	
							

Hotovo

Iru prosím Tě nemohu najít klíče

 zpět	Tvorba věty	Iru prosím Tě nemohu najít klíče				 smazat slovo	 smazat vše
 Potřebuji	 můj	 klíče	 diář	 dveře	 záchod	 Malá slova	
 Dej do	 tvůj	 okno	 léky	 vanu	 šuple		
 Otevři		 nůžtičky	 Zip	 ipad	 papír		
 Zavři		 brýle	 platební karta	 a	 více slov	 domů	

8. DALŠÍ MOŽNOSTI USPOŘÁDÁNÍ

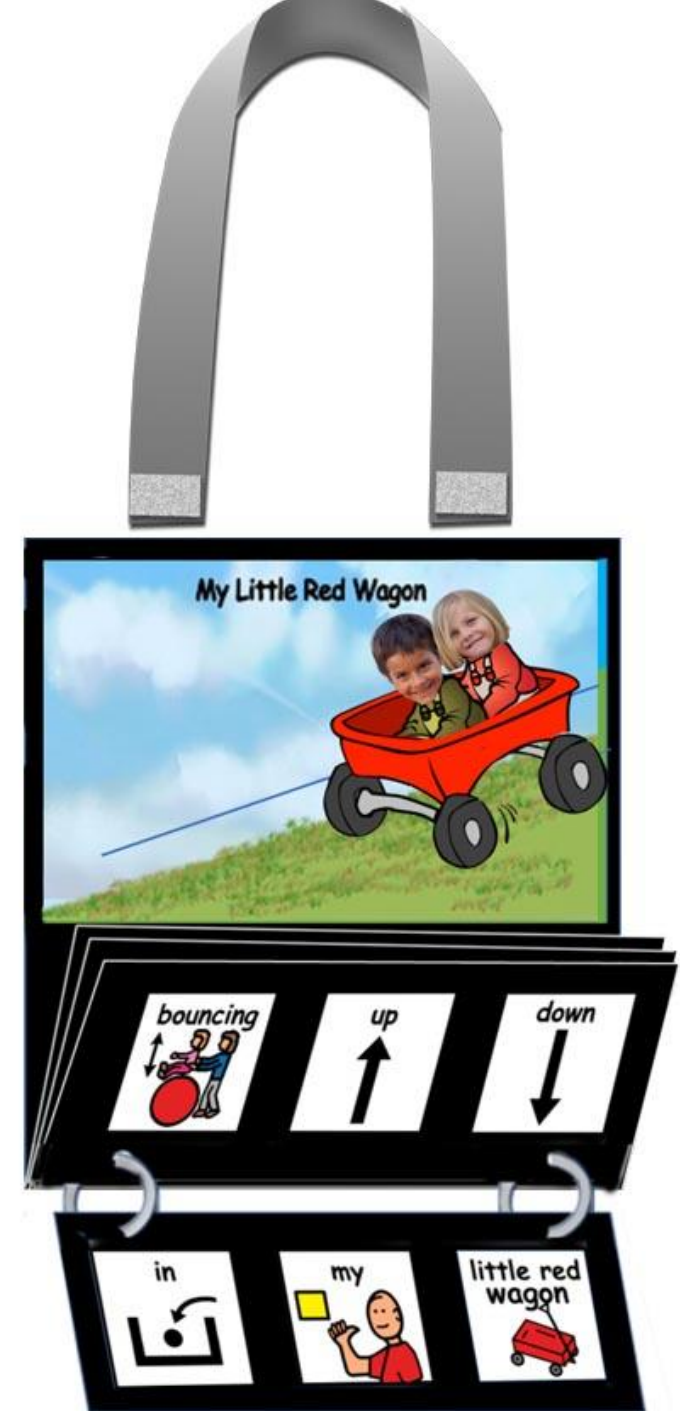
Umístění piktogramů na pracovní desce

- Rozsah pohybu klienta
- Využití dráhy pohybu
- Koordinace pohybu oko/ruka
- Řádky
- Oblouk
- Počet piktogramů dle možností

Další uspořádání piktogramů

- Tematické uspořádání – jídlo, hygiena, oblékání, hry
- Skládání tematických tabulek do deníku
- Kroužek na klíče
- Zástěra
- Kravata

SHRNUTÍ

Loncke (2014) shrnuje doporučení pro využití symbolů:

- užívání každé komunikační pomůcky závisí na osvojování a učení se, což platí pro uživatele i jeho komunikační partnery;
- proces učení musí být naplánovaný – s přiměřeným množstvím symbolů – v motivujících a srozumitelných situacích;
- množství symbolů na komunikační tabulce by se mělo odvíjet od kapacity paměti a percepčních a motorických možností jejího uživatele;
- je třeba zvážit, zda se bude jednat o samostatnou komunikační tabulku (užívanou v různých situacích), anebo tabulku situační (se slovní zásobou specifikovanou dle situace využívání), případně o komunikační deník;
- v případě deníků a obdobných technických pomůcek může být náročné se v nich orientovat – je potřeba vyzkoušet a vymyslet „navigaci“;
- pro uživatele-čtenáře je nejvýhodnější tabulka s písmeny – abeceda je ideální příklad systematického uspořádání;
- povinnou součástí každé tabulky/deníku musí být vyjádření ano/ne; pokud si klient a komunikační partner dobře rozvinou interaktivní strategii, mohou jednoduše komunikovat pomocí ano/ne strategie – prostřednictvím uzavřených otázek;
- součástí komunikační tabulky nebo deníku by mělo být i sdělení pro komplikovanou situaci – „pomoc“, „zavolejte domů 0619543468“, „potřebuji léky, jsou v tašce na mém vozíku“

Zdroje

- Bočková, B. (2015). *Vybrané kapitoly z alternativní a augmentativní komunikace*. Učební text, dostupné z: <https://munispace.muni.cz/library/catalog/book/668>
- Cataix-Negre, E. (2011). *Communiquer autrement*. Marseille: Solal.
- Kubová, L. (1997). *Piktogramy – metodická příručka*. Praha: Tech-Market.
- Kubová, L. (2011). *Řeč obrázků*. Praha: Parta.
- Loncke, F. (2014). *Augmentative and alternative communication: Models and Application for Educators, Speech-Language Pathologists, Psychologists, Caregivers, and Users*. San Diego: Plural Publishing.
- Šarounová et al. (2014). *Metody alternativní a augmentativní komunikace*. Praha: Portál.